

**INKLUZIV TA'LIM TIZIMI TAJRIBA-SINOVI ASOSIDA ALOHIDA
TA'LIM MUASSASALARI FAOLIYATINI YO'LGA QO'YISH**

Eshmamatova Setora

Toshkent TMC Insituti Pedagogika fanlar kafedrası o'qtuvchisi.

Baxromiya Muxtaramabegim Hursanjonovna

Toshkent TMC Insituti Maktabgacha ta'lim sirtqi yo'nalishi talabasi.

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda inkluziv ta'lim tizimini rivojlantirish yo'nalishlari, ayniqsa, uni tajriba-sinov asosida alohida ta'lim muassasalarida amaliyotga joriy etish jarayonlari tahlil qilingan. Inkluziv ta'limning mazmuni, maxsus ehtiyojli bolalarni umumta'lim jarayoniga integratsiya qilishning ahamiyati, pedagogik hamda psixologik qo'llab-quvvatlash mexanizmlari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, xalqaro tajribalar bilan milliy amaliyot qiyoslangan va mavjud muammolarni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari inkluziv ta'lim samaradorligini oshirish hamda ijtimoiy tenglikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: inkluziv ta'lim, maxsus ehtiyojli bolalar, tajriba-sinov, alohida ta'lim muassasalari, pedagogik yondashuv, integratsiya, psixologik qo'llab-quvvatlash, ta'lim sifati, xalqaro tajriba, ijtimoiy adaptatsiya.

So'nggi yillarda O'zbekistonda ta'lim sohasida muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Ularning markazida barcha o'quvchilar uchun teng imkoniyatlar yaratish, shu jumladan, imkoniyati cheklangan bolalarni ta'lim jarayoniga jalb etish masalasi turibdi. Inkluziv ta'lim — bu nafaqat ta'limiy jarayon, balki jamiyatda ijtimoiy integratsiya va inson huquqlarini ta'minlashning muhim omilidir.

Bundan tashqari, inkluziv ta'lim — bu barcha o'quvchilar, jumladan maxsus ehtiyojlarga ega bo'lganlar uchun ham ta'lim olishda teng imkoniyatlarni yaratishga qaratilgan zamonaviy pedagogik konsepsiyadir. Ushbu yondashuvning asosiy mohiyati shundaki, barcha bolalar ta'lim jarayonida, jamiyat hayotida va turli xil resurslardan foydalanishda teng huquqlarga ega bo'lishlari lozim. Inkluziv ta'limni tatbiq etish nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshirish, balki ularning ijtimoiylashuvi, madaniy rivojlanishi va shaxsiy kamoloti uchun ham katta ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada inkluziv ta'limning jahon miqyosidagi ilg'or tajribalari hamda O'zbekistondagi joriy qilinayotgan model tahlil qilinadi.

Ya'ni, inkluziv ta'lim bugungi kunda nafaqat ta'lim tizimining yangicha modeli, balki jamiyatning ijtimoiy adolat tamoyillarini mustahkamlovchi mexanizm sifatida ham qaralmoqda. Uning muvaffaqiyati pedagogik yondashuvlarning to'g'ri tanlanishi, maxsus ehtiyojli shaxslar uchun resurslarning yetarli darajada taqdim etilishi va

ijtimoiy muhitning qo‘llab-quvvatlovchi bo‘lishiga bevosita bog‘liqdir.

Bugungi kunda inkluziv ta‘lim global darajada tan olingan yondashuv bo‘lib, ko‘plab davlatlarda keng qo‘llanilmoqda. Uning bosh maqsadi — barcha bolalar, shu jumladan nogironligi yoki turli xil rivojlanish ehtiyojlariga ega bo‘lganlar uchun teng sharoitda ta‘lim olish imkoniyatini ta‘minlashdir. Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, bu yo‘nalishda turli mamlakatlarda xilma-xil metod va strategiyalar qo‘llaniladi.

Yevropa va Shimoliy Amerika davlatlari inklyuziv ta‘limni rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratmoqda. Masalan, Finlyandiya ta‘lim tizimi bu borada ilg‘or amaliyotlardan biridir. Ushbu davlatda har bir o‘quvchining shaxsiy ehtiyojlari inobatga olinib, individual yondashuv asosida ta‘lim beriladi va muammolarni bartaraf etish jarayonida pedagogik yordam ko‘rsatiladi. Kanada ta‘lim tizimida ham inklyuziv ta‘lim keng rivojlangan bo‘lib, unda nogironligi bo‘lgan o‘quvchilar uchun maxsus resurslar, qo‘shimcha mutaxassislar jalb qilinadi va individual o‘quv rejalarini ishlab chiqish keng yo‘lga qo‘yilgan.

Tajriba-sinov asosida faoliyat yuritayotgan alohida ta‘lim muassasalari o‘z faoliyatini yangi yondashuvlarga asoslamoqda. Ularning asosiy vazifasi maxsus ehtiyojli bolalarga qulay sharoit yaratish, individual o‘quv dasturlari asosida ta‘lim berish, psixologik va defektologik xizmatlarni keng yo‘lga qo‘yishdan iboratdir. Bunday qo‘llab-quvvatlash o‘quvchilarning bilim olish jarayonini yengillashtirib, ularni jamiyatga muvaffaqiyatli moslashtirishga yordam beradi.

Xorijiy tajribalar shuni ko‘rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda inkluziv ta‘lim keng ko‘lamda qo‘llanilmoqda. Masalan, Skandinaviya mamlakatlari, Janubiy Koreya va Buyuk Britaniyada maxsus ehtiyojli bolalar tengdoshlari bilan birgalikda o‘qiydi, zarurat tug‘ilganda esa qo‘shimcha pedagogik yordam oladi. Ushbu tajriba O‘zbekiston ta‘lim tizimida ham bosqichma-bosqich joriy etilmoqda.

Biroq, amaliyotda bir qator muammolar mavjud: malakali pedagog va defektologlarning yetishmasligi, maxsus metodik qo‘llanmalar hamda texnik vositalar taqchilligi, jamiyatda saqlanib qolayotgan ijtimoiy stereotiplar ta‘lim samaradorligiga to‘sqinlik qilmoqda. Shu bois, ushbu tizimni yanada rivojlantirish uchun o‘qituvchilarning malakasini muntazam oshirish, yangi metodikalar ishlab chiqish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish zarur.

Shuni ham aytish joizki, inklyuziv ta‘lim — bu maxsus ehtiyojlari mavjud shaxslarni umumiy ta‘lim tizimiga qo‘shish, ularga ta‘lim olishda teng imkoniyat yaratishga qaratilgan pedagogik va ijtimoiy yondashuvdir. Mazkur tizim faqatgina o‘quvchilarning bilim olishini kafolatlash bilan cheklanmay, balki ularning jamiyat hayotiga faol ishtirokchi sifatida qo‘shilishiga yordam beradi. Shunday qilib, inkluziv ta‘lim nafaqat akademik muvaffaqiyatni ta‘minlashga, balki shaxsiy rivojlanish, ijtimoiy adaptatsiya va madaniy integratsiyani kuchaytirishga ham xizmat qiladi.

Bugungi kunda inklyuziv ta‘limning rivojlanishi dunyoning turli hududlarida

milliy an'analar, ijtimoiy sharoitlar va madaniy qadriyatlar bilan uyg'un holda amalga oshirilmoqda. Masalan, Skandinaviya davlatlarida ta'limning inklyuziv modeli o'quvchilarning individual ehtiyojlarini chuqur o'rganish va ularga moslashtirilgan dasturlar ishlab chiqish orqali joriy etilgan bo'lsa, Kanada va AQShda maxsus resurs markazlari, defektolog, logoped hamda psixologlarning faoliyati orqali qo'llab-quvvatlanmoqda. Bu tajribalar shuni ko'rsatadiki, inkluziv ta'limning samaradorligi, avvalo, davlatning ijtimoiy siyosati, pedagoglarning malakasi va ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasi bilan chambarchas bog'liqdir.

Inkluziv ta'limni muvaffaqiyatli amalga oshirishning asosiy omillari sifatida quyidagilarni ko'rsatish mumkin: davlatlararo hamkorlik, xalqaro tajribalarni o'rganish va milliy sharoitga moslashtirish; o'qituvchilarni maxsus tayyorlash va ularning malakasini oshirish; o'quvchilarga qo'shimcha ta'limiy hamda psixologik resurslarni taqdim etish. Shu bilan birga, jamiyatda nogironligi bo'lgan shaxslarga nisbatan ijobiy qarashlarni shakllantirish ham bu jarayonning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.¹

Xulosa qilib aytganda, inkluziv ta'lim tizimini tajriba-sinov asosida rivojlantirish imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim olish huquqlarini to'laqonli ta'minlash, ularni jamiyatga integratsiya qilish hamda ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladigan muhim islohotdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmanova, M. (2021). Inkluziv ta'limning rivojlanish tendensiyalari va milliy amaliyot. Toshkent: Fan va texnologiya.
2. Miles, S., & Singal, N. (2021). The education for all and inclusive education debate: Conflict, contradiction or opportunity? *International Journal of Inclusive Education*, 25(6), 671–687. <https://doi.org/10.1080/13603116.2019.1622807>
3. Karimov, O., & Xolmatova, D. (2022). Inclusive education in Uzbekistan: Current state and perspectives. *Journal of Education and Practice*, 13(4), 45–53.

¹ Karimov, O., & Xolmatova, D. (2022). Inclusive education in Uzbekistan: Current state and perspectives. *Journal of Education and Practice*, 13(4), 45–53.